

RAQAMLI TIJORATDA SHARTNOMAVIY MUNOSABATLARNI FUQAROVIIY-HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNING DOLZARB MASALALARI

Jurayev Sayfiddin Maxmudovich

Huquqni muhofaza qilish akademiyasi magistraturasi

“Prokurorlik faoliyati” mutaxassisligi sirtqi ta’lim shakli 2-kurs tinglovchisi

Email: jurayevsayfiddin471@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada bugungi kunda o‘zining dolzarbligi bilan ajralib turayotgan raqamli tijorat sohasida vujudga kelayotgan shartnomaviy munosabatlarni fuqaroviy-huquqiy tartibga solish masalalari tahlil qilinadi. Jumladan, elektron shartnomalarning huquqiy tabiati, ularni tuzish, o‘zgartirish va bekor qilishning o‘ziga xos jihatlari, raqamli muhitda taraflarning huquq va majburiyatlari, shuningdek, amaldagi milliy qonunchilikdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari o‘rganilgan. Tadqiqot O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligi va sud amaliyotini tahlil qilish asosida olib borilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli tijorat, elektron shartnoma, fuqaroviy-huquqiy munosabatlar, elektron bitim, raqamli muhit, shartnoma erkinligi.

Аннотация

В статье рассматриваются актуальные вопросы гражданско-правового регулирования договорных отношений в сфере цифровой коммерции. Анализируются правовая природа электронных договоров, особенности их заключения, изменения и расторжения, права и обязанности сторон в цифровой среде, а также существующие проблемы национального законодательства и пути их устранения. Исследование основано на анализе законодательства Республики Узбекистан и судебной практики.

Ключевые слова: цифровая:коммерция, электронный договор, гражданско-правовые отношения, электронная сделка, цифровая среда.

Annotation

This article examines the current issues of civil law regulation of contractual relations in the field of digital commerce. In particular, it analyzes the legal nature of electronic contracts, the specifics of their conclusion, amendment and termination, the rights and obligations of parties in a digital environment, as well as existing problems in national legislation and ways to address them. The research is based on the analysis of the legislation of the Republic of Uzbekistan and judicial practice.

Keywords: digital commerce, electronic contract, civil law relations, electronic transaction, digital environment.

Kirish

Bugungi globalashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat munosabatlari tubdan o‘zgarib, an’anaviy shakldan raqamli muhitga ko‘chmoqda. Internet texnologiyalari, elektron platformalar, mobil ilovalar va raqamli to‘lov tizimlari orqali amalga oshirilayotgan savdo-sotiq munosabatlari “raqamli tijorat” tushunchasini yuzaga keltirdi.

Raqamli tijoratning jadal rivojlanishi fuqaroviy-huquqiy munosabatlarning yangi shakllarini vujudga keltirib, shartnomaviy munosabatlarni tartibga solishda amaldagi qonunchilikni takomillashtirish zaruratini tug'dirmoqda. Ayniqsa, elektron shartnomalarning huquqiy kuchi, taraflarning roziligi, shartnoma tuzilgan paytni aniqlash, elektron dalillarning ishonchligi kabi masalalar bugungi kunda alohida dolzarblik kasb etmoqda.

Tadqiqot natijalari

Raqamli tijoratda shartnomaviy munosabatlar deganda, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari orqali tuziladigan, o'zgartiriladigan va bekor qilinadigan fuqaroviy-huquqiy bitimlar tushuniladi. Bu munosabatlar an'anaviy shartnomalardan farqli ravishda elektron shaklda amalga oshirilishi bilan ajralib turadi.

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 354-moddasiga ko'ra, shartnoma taraflarning kelishuvi asosida tuziladi. Raqamli muhitda esa ushbu kelishuv elektron xabarlar, veb-interfeyslar yoki "roziman" tugmasini bosish orqali ifodalanadi. Bu holat elektron shartnomalarni alohida huquqiy tahlil qilishni taqozo etadi.

Shuningdek, "Elektron tijorat to'g'risida"gi Qonunga muvofiq, elektron shaklda tuzilgan bitimlar yozma shaklda tuzilgan shartnomalarga tenglashtiriladi. Bu norma raqamli tijoratda shartnomaviy munosabatlarning huquqiy kafolatini ta'minlashga xizmat qiladi.

Shuni ham ta'kidlash lozimki, «Kredit axboroti almashinuvi to'g'risida»gi Qonunga o'zgartirishlar kiritilgan O'zRN^oZRU-1043 -sonli Qonuni asosida ishga tushirilgan. Qonun 2025 yil 6 iyundan kuchga kirdi. Mazkur, Qonun Siz maxsus portal yoki davlat xizmatlari orqali onlayn ariza topshirasiz va hatto kimdir hujjatlaringizdan foydalanib kredit olishga urinib ko'rsa ham banklar sizning nomingizga kredit rasmiylashtira olmaydi. Kredit olishga taqiq qo'yish kredit byurolari tizimiga ulangan rasmiy kreditorlar tomonidan beriladigan barcha turdagi qarzlarga tatbiq etiladi. Bu banklardagi iste'mol kreditlari, onlayn-qarzlarni, mikromoliya tashkilotlari (MMT) tomonidan beriladigan mikrokreditlar, kredit kartalari, moliyaviy kompaniyalarning bo'lib to'lash (rassrochka) xizmatlari hamda lizing mahsulotlari bloklanishini anglatadi.

Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning konseptual asoslari O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston - 2030" PF-6079-son Farmoni bilan belgilab berilgan. Mazkur Farmonga muvofiq, davlat xizmatlarini raqamlashtirish, elektron tijoratni kengaytirish hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish ustuvor yo'nalish sifatida e'tirof etilgan. Bu esa fuqaroviy-huquqiy shartnomalarning elektron shaklda tuzilishi, masofaviy identifikatsiya va elektron to'lov mexanizmlarining huquqiy asoslarini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi. Natijada, raqamli tijorat sohasida shartnomaviy munosabatlarni zamonaviy huquqiy mexanizmlar asosida tartibga solish dolzarb vazifaga aylanmoqda.

So'nggi besh yil ichida O'zbekistonda kiberjinoyatchilik 68 barobarga ko'paygan, 2021–2024 yillar davomida fuqarolarga yetkazilgan umumiy zarar esa 1,9 trillion so'mdan oshgan. Kiberjinoyatlarning to'rt foizi firibgarlik yo'li bilan olingan kreditlar bilan bog'liq.

Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, raqamli platformalarda iste'molchilar bilan tuzilayotgan ommaviy shartnomalarda shartnoma erkinligi tamoyili ko'pincha cheklanadi. Chunki shartlar bir tomonlama ishlab chiqilib, foydalanuvchiga tanlash imkoniyati berilmaydi. Bu esa iste'molchilarning huquqlarini himoya qilish masalasini yanada dolzarb qiladi.

Muammolar va tahlil

Bugungi kunda raqamli tijorat sohasida quyidagi asosiy muammolar mavjud:

1. Elektron shartnomalarning huquqiy aniqligi yetarli emasligi

Ayrim hollarda shartnoma tuzilgan vaqt, joy va taraflarning aniq identifikatsiyasi murakkablashadi.

2. Dalillar masalasi

Elektron yozishmalar, skrinshotlar va log-fayllarning sudlarda dalil sifatida baholanishida yagona amaliyot shakllanmagan.

3. Xalqaro elementning kuchayishi

Raqamli tijorat ko'pincha transchegaraviy xarakterga ega bo'lib, qaysi davlat qonunchiligi qo'llanishi masalasi muammoli bo'lib qolmoqda.

4. Iste'molchilar huquqlarining yetarli himoya qilinmasligi

Elektron platformalarda shartnoma shartlarining murakkab va tushunarsiz bo'lishi fuqarolarning huquqlarini buzilishiga olib kelmoqda.

<https://kun.uz/kr/news>

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, raqamli tijoratda shartnomaviy munosabatlarni fuqaroviy-huquqiy tartibga solish bugungi kunda dolzarb ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Ushbu sohaning jadal rivojlanishi qonunchilikni zamon talablariga mos ravishda takomillashtirishni taqozo etadi.

Mazkur sohani rivojlantirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. Elektron shartnomalar bo'yicha Fuqarolik kodeksida alohida normalarni kengaytirish;
2. Elektron dalillarni baholash bo'yicha yagona sud amaliyotini shakllantirish;
3. Raqamli platformalarda iste'molchilar huquqlarini kuchaytirish;
4. Sudyalar va yuristlar uchun raqamli tijoratga oid maxsus o'quv dasturlarini joriy etish;
5. Xalqaro tajribani milliy qonunchilikka moslashtirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi.
2. O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida" gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining "Elektron hujjat aylanishi to'g'risida" gi Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasining "Kredit axboroti almashinuvi to'g'risida" gi Qonuni.
5. Lex.uz rasmiy huquqiy axborot portali.